

HZ.MUHAMMED (SAV) 'İN EĞİTİM ANLAYIŞI VE EĞİTİM METODLARI

Bir eğitimcide bulunması gereken nitelikler
Hz. Muhammed (sav) de fazlasıyla vardı.

Peygamberimiz (s.a.v.) güzel ve etkili hitabete sahipti.

O gönüllere giden yolu biliyordu.

Bu sebeple kalplerin Sevgilisi oldu.

Önce kendini sevdirdi,
sonra da konuşmalarında insanları etkileyen,
düşündüren bir üslup kullandı.

1- SAHABENİN YAŞAYARAK TALİM ETMESİ

Ebû Abdurrahman es-Sülemî de şöyle anlatıyor:

Sahabeden bizlere Kurân-ı Kerim tâlim eden biri vardı.

Bize şu haberi verdi:

“Biz, Peygamber Efendimiz’den on âyet alır, bunlardaki bilgileri ve amelleri öğrenmeden diğer on âyete geçmezdik.

Peygamberimiz (s.a.v) bize hem ilim hem de ameli (birlikte) öğretirdi.”

2- DİNÎ HÜKÜMLERİ TEDRÎCÎ BİR SİSTEMLE YAVAŞ YAVAŞ ÖĞRETİRDİ

Zihnî melekeler kademe kademe gelişir ve ilerler.

İnsan bir ilmi birden bire öğrenemez.

Öncelikli olarak esas kâidelerini öğrenir,

sonra teferruatına girerek bölüm bölüm öğrenir

ve böylece bir bütünü tamamlar.

Kolaydan zora, küçükten büyüğe doğru

yavaş yavaş mesafe kat eder.

Muhâtapı bir anda her şeyi öğrenip

tatbik etmesini istemek

doğru değildir.

Onun zamana ve tedricîliğe ihtiyacı olduğunu

bilmek gerekir.

3- ÖĞRETİRKEN
İTİDALE VE
İNSANLARI
BIKTIRMAMAYA
DİKKAT EDERDİ

Ebû Mûsâ (r.a) anlatıyor:

“Peygamberimiz (s.a.v)

ashabından birini

herhangi bir iş için gönderdiğinde:

**«Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.
Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız»**

diye emir buyururdu.”

Abdullah bin Mes'ûd (r.a) insanlara perşembe günleri vaaz ederdi. Bir kimse ona:

“–Keşke bize her gün vaaz etsen” dedi.

İbn-i Mes'ûd (r.a) şunları söyledi:

“–Sizi usandırmamak için her gün vaaz etmiyorum.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) de bıkip usanmayalım diye, dinlemeye istekli olduğumuz günleri kollardı.”

Muâz bin Cebel (r.a) kavmine imamlık yapardı. Bir gece namaz kıldırırken Bakara sûresini okumaya başladı. Bir kişi selam vererek cemaatten ayrıldı, namazını tek başına kılarak çekip gitti. Ona:

“–Ey filan, nifak mı çıkarıyorsun?” dediler. O da:

“–Vallahi hayır, Peygamber (s.a.v)’e gidip (Muâz’ın yaptığını) haber vereceğim” dedi.

Efendimiz’in yanına vardığında:

“–Ey Allah’ın Rasûlü, biz develerle su taşıyan insanlarız. Gündüzleri çalışıyoruz. Muâz bize gelip Bakara sûresi ile namaz kıldırılmaya başladı” dedi.

Efendimiz, Hz. Muâz’a yöneldi ve:

“–***Ey Muâz, sen fitneci misin?***” buyurarak ona kısa sûreleri okumasını tavsiye etti.

İbn-i Abbas (r.a) talebeleriyle birlikte oturduğunda onlara bir müddet hadîs-i şerîf nakleder, sonra:

“İştahımızı açın! Yâni lâtife yapın, şiir okuyun, muhakkak ki rûh da, bedenlerin usanması gibi usanır” der ve

Arapların darb-ı mesellerini anlatmaya başlardı.

Sonra yine derse döner ve bunu ihtiyaç duydukça defalarca tekrarlardı.

4- ŐAHSÎ FARKLILIKLARI GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURURDU

Peygamber Efendimiz'e farklı kültürlerden, farklı kabîlelerden ve farklı seviyelerde insanlar gelirdi.

Allah Rasûlü (s.a.v), onların anlayacağı dille karakter ve ihtiyaçlarına göre hitâb ederdi.

Sorularına durumlarına göre cevap verirdi.

– Amellerin en fazîletlisi hangisidir? sorusuna, muhâtaba ve zamâna göre

“– Allah’a îmân, Allah yolunda cihâd ve hacc-ı mebrûr!”

“– Zikrullah!”

“– Allah için sevmek!”

“– Namaz!”

“– Anne ve babaya hizmet!”

“– Hicret!” şeklinde farklı cevaplar vererek her birine, kendisi için en münâsip olan ameli tavsiye etmiştir.

Peygamberimiz muhâtabının ihtiyâç, imkân ve durumunu çok iyi tahlil ediyor ve yapması gereken husûsu öne çıkarıyordu.

İbn-i Abbas (r.a)'dan gelen bir rivayete göre ashâb-ı kiram:

“–Ey Allah'ın Rasûlü! Senden duyduklarımızın hepsini haber verelim mi?” diye sordular. Efendimiz (s.a.v):

“–Evet, ancak bir topluluğa akıllarının almayacağı bir şeyi anlatmanız hariç. Çünkü bu durum, bazılarının fitneye düşmelerine yol açar” buyurdu.

Bu uyarıdan sonra İbn-i Abbas hazretleri bir topluluğa herhangi bir hususu izah ederken bazı şeyleri imâlı olarak anlatırdı.

5- KARŞILIKLI KONUŞMA VE SORU-CEVAP METODUNU KULLANIRDI

Peygamberimiz (s.a.v)'in en mühim tâlim metodlarından biri de, dinleyenlerin dikkatlerini toplamak ve bilgiyi kalıcı hâle getirmek için karşılıklı konuşması ve sual sormasıydı.

Bir gün Peygamberimiz (s.a.v):

“–Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünde bir nehir olsa da, o kimse her gün bu nehirde beş defa yıkansa, kirinden bir şey kalır mı?” diye sordu.

Sahâbîler:

“–O kimsenin kirinden hiçbir şey kalmaz.” dediler.

Peygamberimiz:

“–Beş vakit namaz işte bunun gibidir. Allah beş vakit namazla günahları silip yok eder” buyurdular.

SORU SORMAK VE SORUYA CEVAP VERMEK

- 1) Âlimin soru soran kimseye şefkatle yaklaşması ve onu yakınına getirmesi gerekir. Böyle davrandığı takdirde talebe korkmadan ve sıkılmadan suallerini sorabilir.
- 2) Kişi suallerini nâzik, kibar ve edepli bir üslupla sormalıdır.
- 3) Bir âlimin meclisine gelen kimse, oradakilerin ihtiyacı olup da soramadıkları bir hususu fark ederse bunu sormalıdır. Böylece alacağı cevap herkese faydalı olacaktır.
- 4) Sual sorup onun cevâbını almak suretiyle meseleler daha dikkatli dinlenilmekte ve daha iyi anlaşılmaktadır.

6- MUHATABINI AKLÎ VE MANTIKÎ İZAHLARLA İKNÂ EDERDİ

Kur'ân-ı Kerîm, tefekkürü geliştirmek için dâimâ misaller verir ve akli kullanmaya teşvik eder.

Peygamberimiz (s.a.v), öğretmek istediklerini sadece tebliğle kalmaz, muhatabın durumuna göre aklî ve mantikî delillerle onu iknâ ederdi.

Efendimiz bu usulle, yanlış olan bir şeyi doğru zanneden kimsenin kalbinden bâtili söküp atmaya hedeflerdi.

7- ZEKÂLARINI
AÇMAK VE BİLGİ
SEVİYELERİNİ
ÖLÇMEK İÇİN
SUALLER SORARDI

Peygamberimiz (sav):

“–Söyleyin bakalım, müslüman kişiye benzeyen ağaç hangisidir. O ağaç yeşildir, yaprağını hiç dökmez, o şöyle şöyledir (diye o ağacın güzel vasıflarını saydı.

Sonra da

«Rabbinin izniyle her an meyvesini verip durur» buyurdu.

İnsanlar (isabetli) bir cevap veremeyince

Hz. Peygamber (s.a.v)

“–O hurma ağacıdır” buyurdu.

8- TEŞBİH, TEMSİL ve MUKAYESELER YAPARDI

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Mü’min bal arısına benzer.
Arı; dâimâ temiz olan şeyleri yer,
temiz olan şeyler ortaya koyar,
temiz yerlere konar ve
nâzik davrandığı için konduğu yere
zarar vermez, orayı kırıp bozmaz.
Düştüğünde ise kırılmaz,
bozulmaz.”

Ebû Rezin el-Ukaylî (r.a) anlatıyor:

“–Ey Allah’ın Resulü! Allah, mahlûkatı yeniden nasıl diriltir? Bunun dünyadaki misali nedir?” diye sordum.

Peygamberimiz (s.a.v):

“–Sen, hiç kavminin yaşadığı vâdiden kurak mevsimde geçmedin mi? Sonra bir kere de her tarafın yemyeşil olduğu bahar mevsiminde oraya uğramadın mı?” buyurdular.

Ben:

“–Elbette!” deyince,

Peygamberimiz (s.a.v):

“–İşte bu, Allah’ın yeniden yaratmasına delildir. Allah, ölüleri de böyle diriltecektir!” buyurdular.

9- MEVZÛYU İZAH ETMEK İÇİN ŞEKİLLER ÇİZERDİ

Abdullah bin Mes'ud (r.a) şöyle haber vermektedir:
Peygamber (s.a.v) yere bir dörtgen çizdi. Dörtgenin ortasına, onu bir kenarından keserek dışarı çıkan bir çizgi çekti. Ortadaki bu çizginin iki yanından ona doğru birtakım küçük çizgiler daha çizdi. Sonra çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

“Şu insan, şu da onu kuşatmış olan ecelidir. Dörtgeni keserek dışarı çıkan, insanın arzularıdır. Ortadaki çizgiye yönelik küçük çizgiler, dert ve ıstıraplardır. İnsan bu dertlerin birinden kurtulsa, öteki gelip çarpar. Şundan kurtulsa, beriki gelip yakalar.”

Peygamberimiz (s.a.v) biri uzağa, diğeri de yakına olmak üzere iki çakıl taşı atar ve:

“–Bunun ve şunun misâli neye benzer bilir misiniz?” diye sorar.

Orada bulunan sahâbîler:

“–Allah ve Rasûlü bilir” derler.

Rasûlullah (s.a.v):

“–Şu (uzağa düşen taş) emel, bu (yakına düşen taş) da eceldir.” buyurur.

10- SÖZLE
BERABER JEST VE
MİMİKLERİNİ DE
KULLANIRDI

Peygamberimiz (sav)

***“Yetimi koruyup kollayan kişi ile
ben, cennette şu ikisi
gibiyiz”*** buyurup,

işaret ve orta parmağını
göstermiştir.

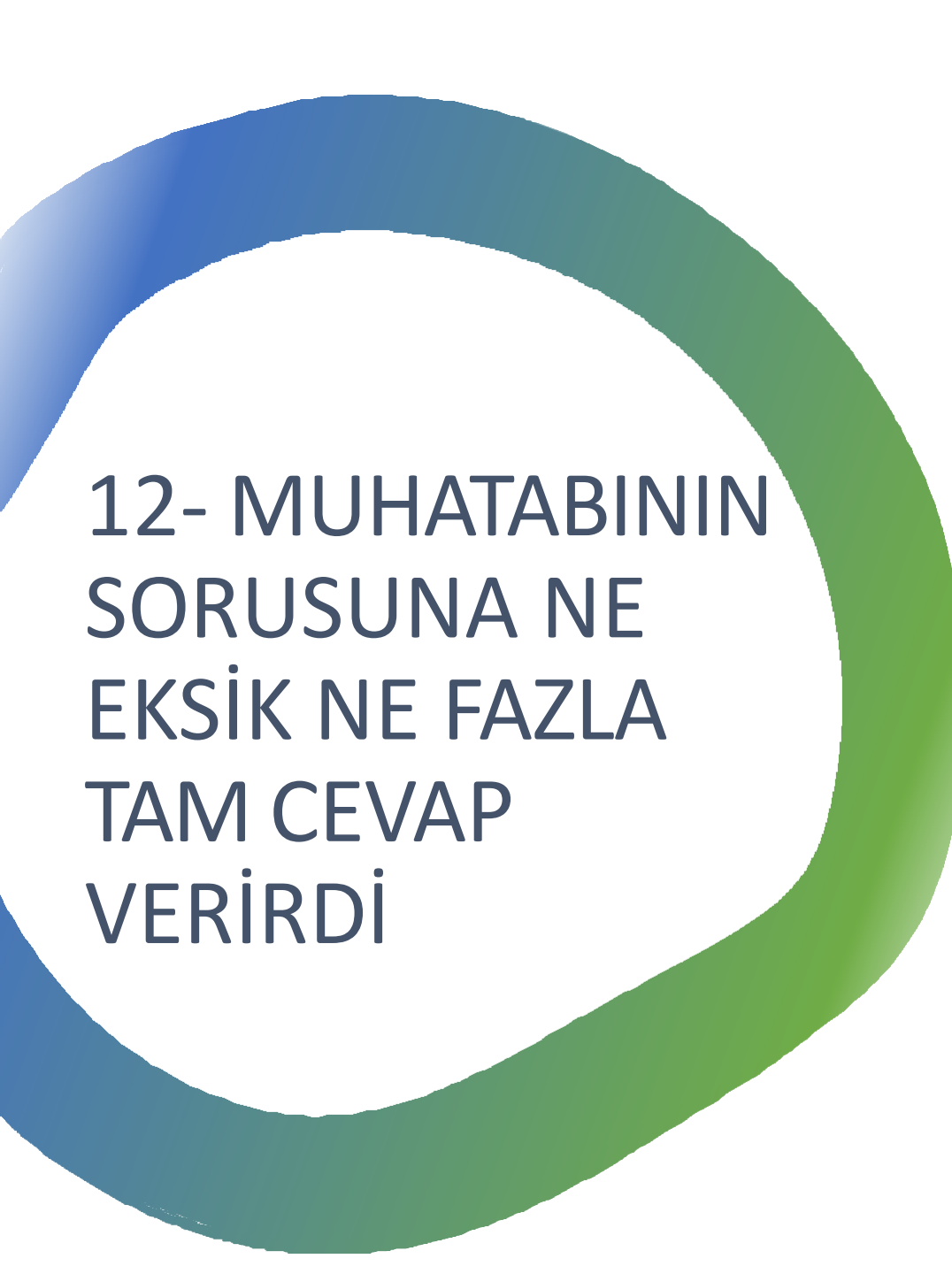

11- SUÂL
SORULMADIĞI
HÂLDE SÖZE
BAŞLAYARAK
MÜHİM BİR
MES'ELEYİ
ANLATIRLARDI

Peygamberimiz (s.a.v),
soruları ve ihtiyaçları,
kişinin hâlinden ve sîmâsından
teşhis ederdi.

Bu, hocanın firâsetine bağlı bir
keyfiyettir.

Bu metod,
daha sonra ortaya çıkabilecek
mes'ele ve şüpheleri
baştan bertaraf etmeyi sağlar.

12- MUHATABININ
SORUSUNA NE
EKSİK NE FAZLA
TAM CEVAP
VERİRDİ

Dikkatlerin dağılmasına mâni olurdu.

Nevvâs bin Sem'ân (r.a) şöyle anlatıyor:

Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanında Medine'de bir sene (misafir) kaldım.

Peygamber Efendimiz'e bir defasında iyilik ve günahın ne olduğunu sorduğumda şöyle buyurdular:

“–İyilik ahlak güzelliğidir.

Günah ise içine sinmeyen ve

insanların bilmesini istemediğin şeydir.”

13- LATİFE VE ŞAKA YOLUYLA ÖĞRETTİĞİ ŞEYLER DE OLURDU

Bir defâsında ihtiyar bir kadın Peygamber Efendimiz'e gelerek:

“–Yâ Rasûlallah! Cennete girmem için Allah'a dua et!” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v):

“–*Cennete yaşlı kadınlar giremez!*” buyurdu. Verilen cevabın nüktesini anlayamayan kadıncağz üzüldü ve ağlamaya başladı. Bunun üzerine peygamberimiz durumu ona şöyle îzah etti:

“–*Yaşlı kadınlar cennete o hâleriyle değil, genç ve güzel olarak girerler.*”

Bir adam bir gün Hz. Peygamber'den binmek için bir hayvan istemişti.

Efendimiz (s.a.v):

“-Peki, seni bir diři deve yavrusuna bindirelim.” buyurdu.

Adam ise hayretle:

“-Yâ Rasûlallah! Ben dişi deve yavrusunu ne yapayım, o beni nasıl taşır!” diyerek şaşkınlığını ifâde edince Peygamberimiz:

“-Devenin küçüğü de büyüğü de muhakkak bir dişi deveden doğmamış mıdır?” diye latîfede bulundu.

14- ÖNCE VECİZ
BİR ŞEKİLDE
SÖYLER SONRA
TAFSİLAT VERİRDİ

Bir defâsında Hz. Peygamber (s.a.v), ehl-i zikrin fazîletini beyân sadedinde:

“–Müferridler öne geçti”

buyurmuşlardı.

Sahâbîler:

“–Müferridler ne demektir, yâ Rasûlallah?”
diye sordular.

Peygamberimiz de: “–

Allah’ı çok zikreden

erkeklerle kadınlardır” buyurdu.

15- BAZEN
KONU
MADDELEŐTİRİRDİ

Hz. Peygamber (s.a.v) bir kişiye oĐđt verirken ona Şöyle buyurdular:

“Beş Şey gelmeden evvel beş Şeyi ganimet bil!

*İhtiyarlığından evvel gençliğini,
hastalığından evvel sıhhatini,
fakirliĐinden evvel zenginliĐini,
meŐguliyetlerinden evvel boŐ
vakitlerini
ve vefâtından evvel hayatını.”*

16- VAAZ VE NASİHAT EDERDİ

Muhataba pırlanta kelimelerle hitab etmek icab eder.

Kelimeler kalpten çıkarsa kalbe girer, ağızdan çıkarsa kulağa gider.

Hz. Peygamber'in en mühim ve en başta gelen eğitim metodlarından birisi de Kur'an'ın emrine tâbî olarak vaaz etmesi ve öğüt vermesidir.

İnsanları sâlih amellere en iyi yönlendirecek ve tembellikten uzak tutacak tarzda vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur.

17- TEŞVİK VE SAKINDIRMA METODUNU KULLANIRDI

Hem teşvik ve sevindirme
hem de korkutma ve sakındırma,
insan hâlet-i rûhiyesini hayra yönlendirme
ve şerden sakındırma hususunda
mühim bir tesire sahiptir.

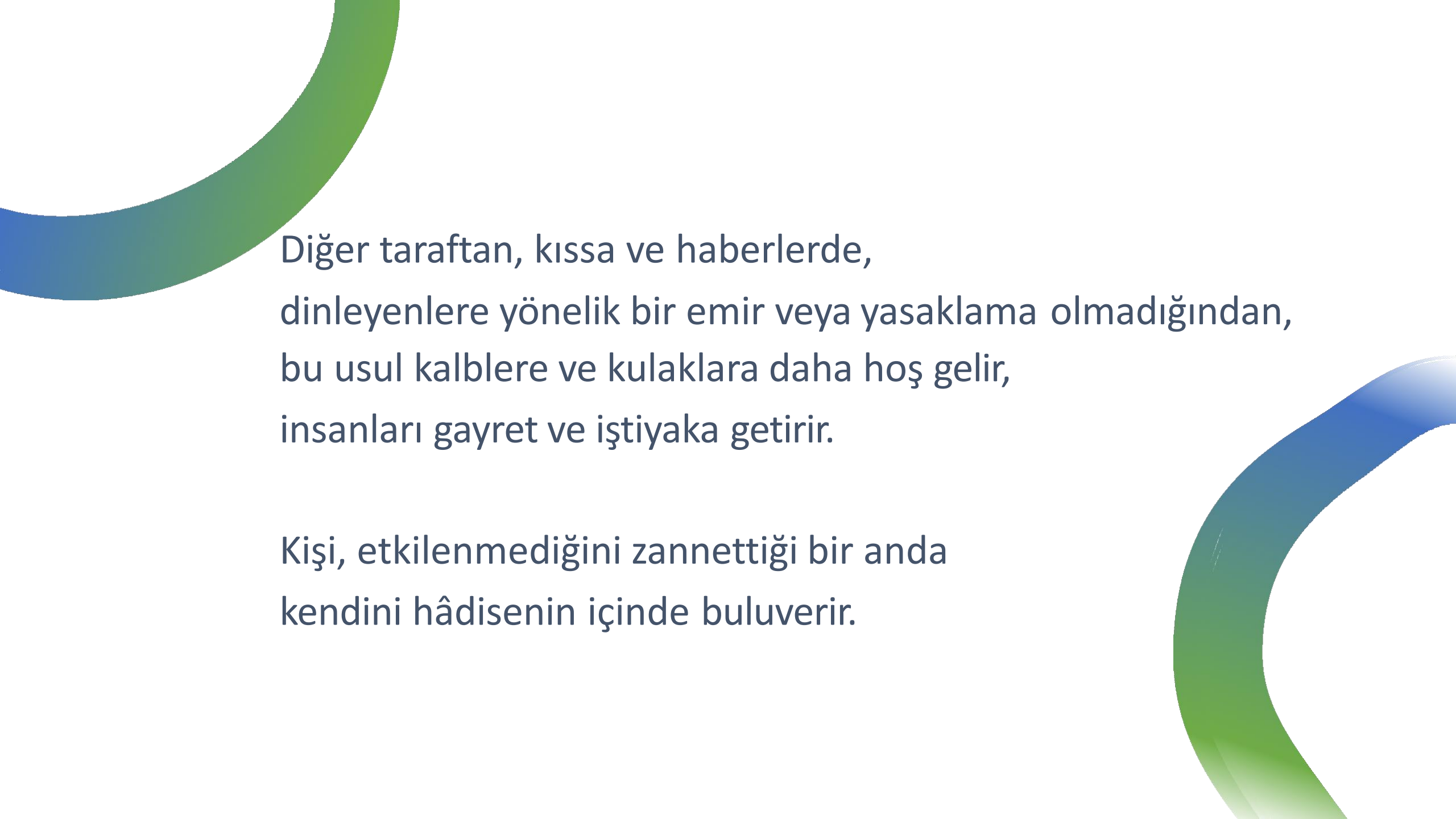

18- ÖNCEKİ İNSANLARA DAİR KISSA VE HABERLER NAKLEDERDİ

Konuları kıssa ve hâdiselerle misallendirmek, anlatımı kolaylaştırdığı gibi anlamayı da hızlandırır.

Çünkü bu misaller konuyu açar, canlandırır ve insanların zihnine ve kalbine iyice yerleştirir.

Anlatıma ve yazıya akıcılık kazandırmak sûretiyle dinlemeyi ve okumayı kolaylaştırır.

Diğer taraftan, kıssa ve haberlerde,
dinleyenlere yönelik bir emir veya yasaklama olmadığından,
bu usul kalblere ve kulaklara daha hoş gelir,
insanları gayret ve iştiyaka getirir.

Kişi, etkilenmediğini zannettiği bir anda
kendini hâdisenin içinde buluverir.

19- TEMÂYÜLLERİ HAYRA YÖNLENDİRİRDİ

Râfi bin Amr (r.a) şöyle anlatır:

Ben çocukken Ensâr'ın hurma ağaçlarını taşlardım. Bu sebeple beni tutup Peygamber Efendimiz'e götürdüler.

Allah Rasûlü (s.a.v) bana:

“–Yavrucuğum! Hurma ağaçlarını niçin taşıyorsun?” diye sordu. Ben:

“–Yâ Rasûlallah! (Açtım) yemek için taşladım.” dedim.

Peygamberimiz (s.a.v):

“–Bir daha taşlama! Altlarına düşenlerden al, ye!” buyurdu ve başımı sıvazladı.

Daha sonra da:

“Allah'ım! Onun karnını doyur” diye bana dua etti.

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a.v) çocuğa sâdece *“Hurma ağacını taşlama”* diye yasak koymakla kalmamış,

büyük bir şefkât ve muhabbetle başını sıvazlayarak

“Yavrucuğum! Altlarına düşenlerden al, ye!” demek sûretiyle onu doğruya yönlendirmiştir.

Böylece hem çocuğun arzusuna cevap vermiş

hem de yere düşen hurmaları zâyi olmaktan kurtarmıştır.

20- DEVAMLIL HAYIRLI ŞEYLERİ TELKİN EDERDİ

İbn-i Ömer (r.a) anlatıyor: “Ben bir seriyyeye katılmışım. Askerlerden bir kısmı firâr ettiler, ben de onlar arasında idim. Oradan uzaklaşınca:

«–Şimdi ne yapacağız, cihâddan kaçtık, Allah’ın gazabıyla dönüyoruz.» diye müzâkere ettik. Sonunda:

«Medine’ye girelim, bizi kimse görmez» diye düşündük. Ancak Medine’ye varınca:

«–Hz. Peygamber’e gidip, kendimizi arz edelim, bizim için bir tevbe imkânı varsa onu yerine getirelim, yoksa geri dönelim” diye kararlaştırdık. Sabah namazından önce mescide varıp beklemeye başladık. Hz. Peygamber mescide geldiğinde ayağa kalktık ve:

«–Biz firârîleriz!» dedik. Bize yönelerek:

«–Hayır siz, firârîler değil, devlet başkanına yardım etmek için gelen ve savaşa tekrar dönmek üzere manevra yapmış kişilersiniz!» buyurdu.

Kendisine yaklaştık, mübarek ellerinden öptük. Bize:

«–Ben müslümanların ilticâgâhıyım.» buyurdu.”

21- BAZIMÜHİM HATALARI HEMEN DÜZELTİRDİ

Hz. Peygamber (s.a.v), uygun olmayan insan ve yer isimlerini değiştirirdi.

Hz. Peygamber (s.a.v) řeytan, Gurâb (karga) gibi isimleri deęiřtirdi.

Afire (çorak) adını taşıyan bir araziyi de Hadire (yeşillik) diye isimlendirdi.

22- AZ DA OLSA
ÎCÂB ETTİĞİNDE
KIZARDI

Öğrenen kimse haddi aşar da sorulmayacak şeyi sorar, içine girilmemesi gereken bir konuya dalarsa Allah Rasûlü (s.a.v) son derece kızardı.

“Bir kişi Hz. Peygamber’e gelip:

«–Yâ Rasûlâllâh, filânca bize (namaz kıldırırken) o kadar uzatıyor ki âdetâ namazı terkececek gibi oluyorum!» dedi.

Hz. Peygamber ‘i hiçbir vaazında o günkü kadar gazablı görmedim.

Buyurdu ki:

«Ey insanlar! Siz insanları nefret ettiriyorsunuz. Kim insanlara namaz kıldırırsa hafif tutsun! Çünkü cemâatin içinde hastası var, zayıfı var, iş-güç sâhibi olan var!».”

23- MUHÂTABI İMTİHAN
EDER,
DOĞRU CEVAP VERDİĞİNDE
ONU TAKDİR EDERDİ

24- MUHATABIN ALDIĐI
CEVABI
TEKRAR ETMESİNİ
İSTERDİ

25- BAZEN KENDİSİNE
YÖNELTİLEN SORUYU
TEKRARLATIRDI

26- SÖZLERİNİN KALICI OLMASI İÇİN
MUHÂTABIN OMZUNU VEYA
ELİNİ TUTARDI

27- BAZEN MUHATABINI,
SORDUĐU ŞEYDEN
DAHA MÜHİM
BİR HUSUSA
YÖNLENDİRİRDİ

28- KÂBİLİYETLERİ
KEŞFEDİP
GELİŞTİRİRDİ

29- HUZURUNDA
VUKÛ BULAN
BİR HÂDİSE KARŞISINDA
SÛKÛTU
TERCİH EDERDİ (İKRÂR)

30- EHEMMİYETİNE BİNAEN
SÖZÜNÜ ÜÇ KERE TEKRAR EDERDİ

31- ZUHÛR EDEN İMKÂN VE
FIRSATLARI EĞİTİM İÇİN
DEĞERLENDİRİRDİ

32- YABANCI DİLLERİ ÖĞRENMESİ İÇİN BAZI SAHABİLERİ VAZİFELENDİRİRDİ

33- MESELENİN EHEMMİYETİNİ
GÖSTERMEK İÇİN
OTURUŞUNU ve
DURUŞUNU DEĞİŞTİRİRDİ

34- HAYÂ EDİLEN MESELELERİ
ÖĞRETİRKEN
NÂZİK BİR GİRİŞ YAPARDI

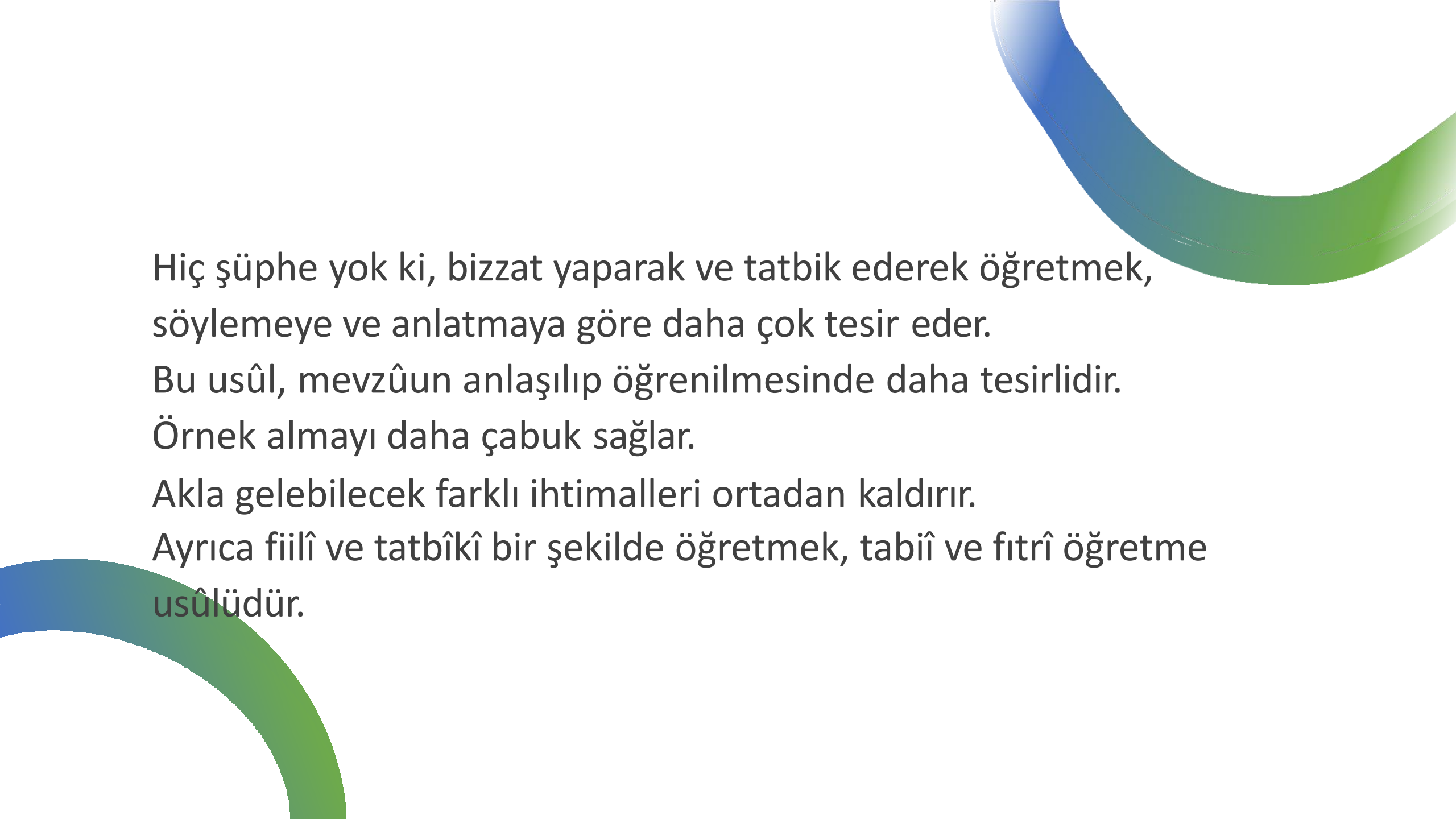
35- BAZEN CEVABI TEHİR EDEREK
TEKRAR TEKRAR SESLENİRDİ

36- TÂLİM VE TEBLİĞDE YAZIYI KULLANIRDI

37- ÜMMETİNİN TERBİYE VE TEZKİYESİ İÇİN DUA EDERDİ

Hiç şüphe yok ki, bizzat yaparak ve tatbik ederek öğretmek, söylemeye ve anlatmaya göre daha çok tesir eder.

Bu usûl, mevzûun anlaşılıp öğrenilmesinde daha tesirlidir.

Örnek almayı daha çabuk sağlar.

Akla gelebilecek farklı ihtimalleri ortadan kaldırır.

Ayrıca fiilî ve tatbîkî bir şekilde öğretmek, tabiî ve fitrî öğretme usûlüdür.

Allah Rasûlü'nün en mühim ve en büyük tâlim metodu öğrettiği ve tavsiye ettiği şeyleri kendisinin de uyguluyor olmasıydı.

Çünkü hayatına baktığımızda görüyoruz ki
bir emir getirmiş, bunu evvelâ kendisi tutmuş;
bir şeyden nehyetmiş, bundan evvelâ kendisi uzaklaşmış;
nasihatta bulunmuş, kendisi de hissedâr olmuş;
korkutmuş, kendisi ilk korkan olmuş;
ümitlendirmiş, ümit edenlerin önderi olmuş...